La vila, protagonista

ASPECTES DE LA VIDA QUOTIDIANA DE MOLINS DE REI

Cristina Forns de Rivera

Aspectes de la Vida quotidiana de Molins de Rei segons el dietaria del notari Bartomeu de Miramat (1332-1391)

Durant un llarg període del segle XIV, Bartomeu de Miramat fou notari de Molins de Rei. Podríem dir que per les seves activitats professionals i privades, va ser un protagonista destacat de la vida quotidiana de la població durant aquella època.

En altres ocasions, tant Josep Baucells i Reig[1] com nosaltres mateixos[2] hem destacat l'excepcionalitat d'aquest personatge ja que d'ell ens han arribat no tan sols part dels seus protocols i instruments que autoritzà com a notari, sinó, a més, una sèrie de documents atorgats per ell mateix com a privada i dos documents únics: el llibre de marmessoria redactat pels seus marmessors testamentaris a la seva mort i allò que nosaltres hem anomenat Dietari. Tot plegat ens dóna un coneixement aprofundit de la vida al segle XIV i, en concret, al Baix Llobregat i a Molins de Rei. La longevitat de Bartomeu de Miramat, destacada per l'època, ja que va viure més de vuitanta anys, ens permet una observació directa de l'evolució de la vida socioeconòmica de la zona durant un període llarg.

Com a notari, ens assenyala Baucells Reig, destacà per la seva honestedat, que es pot comprovar per la confiança que li dipositià el batlle del castell de Cervelló quan li confià l'administració de l'hospital de Molins de Rei (1354-56).

Deixarem per a una altra ocasió l'anàlisi dels seus protocols i de documents personals, alguns tan interessants i que poden ser per si mateixos objecte d'un article, com, per exemple, l'arrendament de la notaria de Molins de Rei, per centrarnos en el Dietari.

Bartomeu de Miramat, notari de Molins de Rei

Creiem necessari esbossar una breu biografia del notari segons Baucells Reig.[3]

Bartomeu de Miramat va néixer en el mas Pou a Sant Vicenç de Cervelló o dels Horts, fill d'Amic de Miramat. Després d'estudiar dret, possiblement a Bolònia, s'establí primer al seu poble, on passà set anys practicant l'art notarial al servei dels notaris de la zona; finalment, el 9 de gener de 1339, llogà la notaria de Molins de Rei, *en principi*, per set anys, però hi va romandre fins a la seva mort, el 1391. Com a notari, ens assenyala Baucells Reig, destacà per la seva honestedat, que es pot comprovar per la confiança que li dipositià el batlle del castell de Cervelló quan li confià l'administració de l'hospital de Molins de Rei (1354-56).

Ja instal·lat a Molins de Rei i exercint la seva professió, va contraure matrimoni l'any 1341 amb Elisenda, filla de Pere Revella. No varen tenir descendència, raó per la qual en el moment d'atorgar testament, l'any 1389, el notari deixà els seus béns als pobres i instituí la Pia Almoina de la Seu de Barcelona com a hereva universal.

El dietari

El llibre on el notari anotà minuciosament durant seixanta anys els seus comptes i que encapçalà amb el títol *Capbreu de censals, violaris...*, la invocació religiosa habitual i la data "dissabte primer d'agost del any del Senyor MCCCXXXII", és un llibret les mides del qual són 320 x 110 mm. Conté 119 folis en pergamí. Les anotacions segueixen una linia cronològica i sovint quan s'inicia un nou any, el notari ho indica en començar el foli corresponent. Per a les cobertes es va aprofitar un pergamí on estava escrit un testament, amb una tira en pergamí cosida per tancar-

ASPECTES DE LA VIDA QUOTIDIANA DE MOLINS DE REI

Cristina Forns de Rivera

Pia Almoina de la Catedral de Barcelona, que en Bernat de Miramat instituí com hereva.

lo. Es conserva a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, en el fons de Marmessories de la Pia Almoina (1247-1495).

Pel títol amb el qual inicià el llibret i que acabem d'indicar, podem pensar que la intenció del notari era tenir una relació dels ingressos que li donaven les seves inversions. En aquell moment, Bartomeu iniciava l'exercici de la seva professió i ja començava, doncs, a comptar amb ingressos que li permetien invertir, tal com era habitual en l'època, en béns immobles i en la compra de rendes en forma de censals i violaris.

Així, en els primers folis començà per anotar els cens i violaris iniciant l'estructura que és característica del dietari, és a dir, un llibre de comptes format per dues columnes: en la primera hi anotà el concepte i en la segona, paral·lelament, la quantitat que moltes vegades va sumant.

En molts casos, a més del cens o violari, el nom de les persones i el concepte sobre el qual es prestava, Bartomeu de Miramat ens indica el notari i la data de l'escriptura de cens o violari. Així, per exemple, en una de les partides hi apareix: "Primerament que cascun any en la festa de Nadal aia e recebre per nom del dit Barthomeu... LXXX sous de Barcelona los quals li fa de violari G.F.F. ferrer e G.F.F., fill seu, e les lurs mullers de la vila de Sent Vicens de qual violari hi ha scriptura de terç el Llibre de la Cort de Cerveylo feta per los dits principals e per les fermançes pridie kalendas febroarii anno Domini MCCCXXI." Aquest text se situa a la columna de l'esquerra i a la dreta indica la quantitat monetària, la qual cosa va formant la columna de les sumes. Com que l'espai del text és reduït (està escrit segons que es feia a l'època, tot amb abreviatures), sovint els noms de les persones només s'indiquen amb les inicials.

Ara bé, de seguida, el notari, juntament amb la relació de censos, violaris i rendes, començà a apuntar altres ingressos i despeses habituals no tan sols ocasionats pels béns i propietats i rendes, sinó també, tal com veurem, per altres negocis (compra-venda de teixits; préstec de diners) i per la seva vida privada (despeses de la casa i la família). Per això hem preferit donar-li el nom de Dietari en comptes del de capbreu.

Tal com indica Baucells Reig, hi ha una perfecta concordança entre el contingut dels documents en pergamí que es conserven a l'arxiu de la Catedral, en les sèries de la Pia Almoina referides al Baix Llobregat, i les anotacions del Dietari, amb la particularitat que en els pergamins només apareix, per exemple, l'establiment a cens o la compra del violari, mentre que en el Dietari, el notari continuà anotant amb minuciositat al llarg del temps la percepció anual de les rendes o la possible venda.

Creiem que la transcripció o relació minuciosa de totes i cadascuna de les partides, seguint l'ordre cronològic, tal com apareixen detallades en el Dietari, seria massa carregosa. La nostra intenció és mostrar amb breus pinzellades alguns aspectes de la vida de Molins de Rei a través de les ano-

tacions de Bartomeu. Hem optat per fer una agrupació en grans temes i de cadascun d'ells destacarem, d'una banda, els aspectes més curiosos de la vida quotidiana i, de l'altra, les aportacions que les anotacions suposen per a l'estudi de la vida socioeconòmica.

La família

Ja hem dit abans que Bartomeu de Miramat era fill d'Amic de Miramat. Aquest tenia un germà també de nom Bartomeu de Miramat; per tant, oncle i nebot portaven el mateix nom.

L'oncle era casat amb Estranya i tenien dos fills, en Pere i en Borràs, i una filla, Margalida, tots ells cosins

En aquell moment, tal com explicarem més endavant, el notari acabava de casar-se amb Elisenda Revella i possiblement per aquest motiu s'instal·là definitivament a Molins de Rei

germans, doncs, del notari. Aquest va tenir quatre germans. Els nois conservaren el cognom de la casa i, per tant, es deien: Berenguer de Pou (casat amb Llorença); Ferrer de Pou i Jaume de Pou. La germana, Guilleuma, es va casar amb Francesc Bardina i tenien una filla de nom Arssenda.

Tots ells, en un o altre moment de la seva vida i per diferents motius, varen atorgar documents que es conserven al fons de la Pia Almoina, especialment, com és natural, en el de Sant Vicenç del Horts o de Cervelló i en el de Molins de Rei. Els oncles del notari, Bartomeu i Estranya, van contraure deutes amb diferents jueus que els van prestar diners i això va produir l'atorgament d'un seguit de documents, com també la seva liquidació testamentària, en la qual intervingué el notari Bartomeu.

La intervenció del notari en assumptes com aquest va ser un fet habitual a la vida de Bartomeu de Miramat. És fàcil d'entendre que ell, com a home instruït i amb la seva professió, exercís una autoritat dins la seva família i es preocupés dels assumptes legals d'aquesta, tal com succeeix avui en dia en les famílies que compten amb un advocat o un notari entre els seus membres.

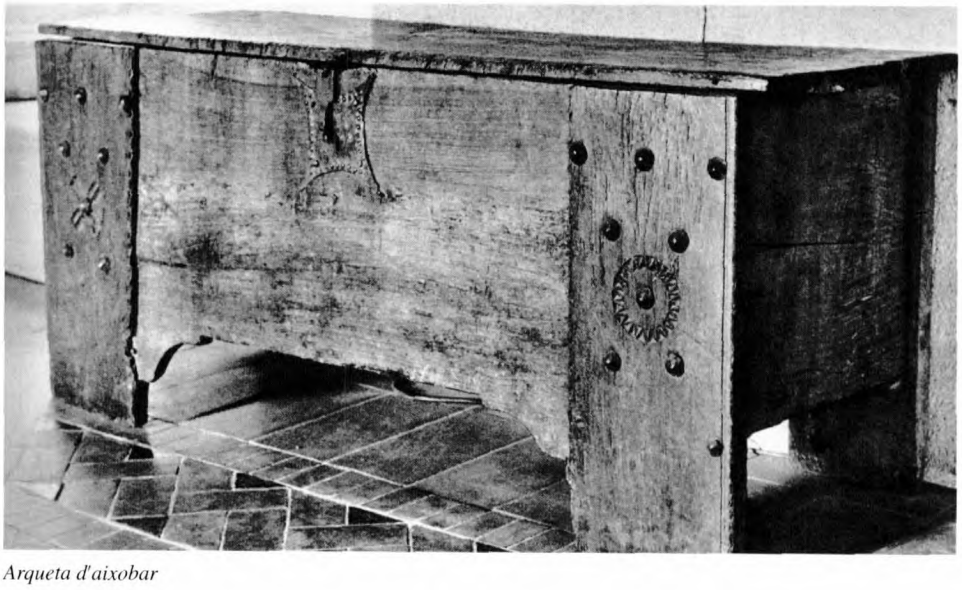
Aquesta participació anà més enllà de la simple intervenció puntual en el moment de l'atorgament d'escriptures o d'una liquidació testamentària, ja que Bartomeu es preocupà directament dels seus parents, especialment d'aquells menys afavorits per la fortuna. Com era normal en l'època, l'atenció als parents pobres era considerada una obra de caritat i sovint els ciutadans de l'època deixaven estipulades en els seus llegats testamentaris deixes a favor de la seva parentela pobra en forma, per exemple, d'un àpat funerari a la mort del testador (tal com va fer el mateix Bartomeu i que indica el seu llibre de marmessoria) o be d'ajuts per casar les filles dels parents pobres. També era habitual que els parents pobres visquessin amb els familiars més benestants i, fins i tot, que estiguessin al seu servei.

Aquesta intervenció continuada en els afers familiars i la preocupació pels seus familiars més propers la podem comprovar directament a través del Dietari. Les escriptures conservades al fons de la Pia Almoina, que, tal com hem dit, moltes vegades coincideixen amb les anotacions del Dietari, contenen els termes legals, però no els detalls de la relació familiar que ens revela al Dietari.

Bartomeu, que no va tenir fills, es va preocupar especialment de les seva neboda, Arssenda, i de la seva cosina, Margalida.

Aquesta, tal com hem dit, era filla de l'oncle Bartomeu de Miramat. Ja ens hem referit anteriorment al fet que aquest estava endeutat amb pres-

Cristina Forns de Rivera

Arqueta d'aixobar

tadors jueus i que en morir, aquests deutes encara no s´havien cancelat en part. En el Dietari, el notari fa referència a una sèrie d'instruments atorgats per aquest motiu entre 1340 i 1342. Margalida rebé 100 sous de l'herència paterna. En aquell moment, tal com explicarem més endavant, el notari acabava de casar-se amb Elisenda Revella i possiblement per aquest motiu s'instal·là definitivament a Molins de Rei, on devia organitzar la casa amb el servei necessari. Va ser aleshores, cap a l'any 1343, quan Margalida va anar a viure a casa del seu cosí com a criada assalariada. En el seu Dietari, Bartomeu Miramat escriví l'any 1346: "Relació que faç jo, Barthomeu de Miramat, que lo die de Sent Johan del mes de juny del any 1346 hac estat ab mi per servent na Margalida, filla den Barthomeu de Miramat quondam (difunt), avoncle meu, III anys complidament; dels quals li compte los II anys primers a rao de 10 sous per loguer cascun any. Valen 20 sous." Així doncs, Margarida rebia de sou (loguer) 10 sous l'any.

L'últim any, però, dels tres anys que inicialment va servir a casa del seu cosí, rebé d'aquest vint sous i més diners, en qualitat de préstec, per fer-se roba de vestir. En l'anotació on Bartomeu ressenya les quantitats que prestà a la seva cosina per a tal finalitat, trobem una descripció de com vestia una dona de l'època en general i una dona de Molins de Rei en particular i, a més, el preu dels vestits. El notari anotà al seu dietari: "Li preste (a Margalida) com li feu I cot de drap dels draps que aporta de casa den Ferriol. Item li preste de custures de I brial de fustany que cusi na Bovetera, 10 sous. Item que costa de cusir I cot de fustany, 14 diners. Item que pague a na Calomna per adobar I camisa, 2 diners. Item costaren unes manegues a obs del brial de fustany, car no le bastava, 10 sous." També ens indica que després de la festa de Nadal de 1346 li pagà dues camises i un cot de fustany i una altra peça de vestir (en aquest punt, el text és il·legible) de fil blau. També li prestà 5 diners per cosir una gonella. A la festa de Sant Joan de l'any 1347 li prestà de nou 10 sous per a unes mànigues de fustany.

Per tant, a través d'aquesta descripció, podem saber que Margalida anà a casa d'en Ferriol i portà una peça de drap de fustany, roba molt corrent a l'època, fet de cotó i de lli i amb diferents colors i acabats, i que, pel fet que l'elaboraven la mateixa gent de la ruralia i no els gremis especialitzats, tenia un preu baix que permetia un ús generalitzat entre les classes populars. Amb la tela de fustany es feien tot tipus de peces de vestir i

fins i tot matalassos.[4]

El vestit de la dona consistia en el següent: com a peça de roba d'ús interior, la camisa, de la qual, encara que es portava a sota, es veien les mànigues i el coll, ja que el brial o vestit exterior que es col·locava a sobre normalment era sense mànigues o amb màniga curta. Per tant, podem deduir que la camisa devia aprofitar-se molt encara que el seu aspecte fos deslluït per l'ús i que l'única cosa que els preocupava era que les mànigues i el coll fossin lluïts perquè es veien. Això ho podem deduir de la descripció. Margalida no es va fer una camisa nova; devia aprofitar la que ja tenia i la va fer adobar. Ara bé, tal com podem comprovar, li varen fer unes mànigues noves "a obs del brial", ens diu el Dietari, és a dir, per necessitats del brial o vestit que deixava al descobert les mànigues de la camisa. Sobre la camisa, les dones es col·locaven el cot. Margalida se'n va fer cosir un de nou. A sobre de tot això hi anava el brial, un vestit sense mànigues que quedava ajustat fins a la cintura, moltes vegades amb un cinturó; després es feia més ampli i formava la faldilla que a Castella es deia la saya i a la Corona d'Aragó, la gonella. Aquest vestit, que quedava ajustat i molt estirat i per això anava folrat, patí variacions segons els llocs, les modes i les èpoques, de manera que podia ser més o menys escotat, obert pels costats i mostrant la faldilla de sota, etc.[5]

Així mateix, el notari donà a la seva cosina 15 diners per tal que aquesta fes una donació de pa per l'ànima de la seva mare amb motiu de la festa de Tots Sants de l'any 1346.

Encara que la cosina Margalida va deixar de viure a casa del seu cosí malgrat que hi va romandre un any més -fins al Sant Joan de 1347-, aquest es va continuar preocupant per ella, tal com podem comprovar per la següent anotació del Dietari, on ens diu que el mes d'agost de 1348, Margarida va estar malalta a casa de na Lobera (va ser l'època de la gran pesta). Bartomeu es preocupà de fer arribar, a través de Bernat de Gavarresa, 10 sous en dues vegades. A final de 1348, el notari ens indica que va liquidar comptes amb la seva cosina de tot el que li podia deure per salaris i Margalida atorgà davant d'A. Llobet, rector de Santa Creu d'Olorda, l'albarà corresponent.

Tal com ja hem dit, el notari també es preocupà directament de la seva neboda, Arssenda, que havia quedat òrfena en morir els seus pares, Francesc Bardina i Guilleuma, germana del notari. Com en el cas de la cosina, Bartomeu de Miramat es preocupà d'entregar a la seva neboda tots els drets que li corresponien en els béns dels seus pares. Al Dietari ens indica que la carta de donació s'atorgà davant el notari de Barcelona Bonanat Rimentol el 2 de maig de 1354. A continuació, Bartomeu de Miramat consignà en el Dietari una sèrie de despeses de roba per a la seva neboda que devia pagar amb els béns d'ella

El matrimoni no va tenir fills. La seva posició els permeté, tal com hem vist, tenir casa amb servei. Com a criades, el notari va contractar no solament la seva cosina Margalida, a qui ja ens hem referit, sinó també una noia del lloc, Sibil·la, filla de G. Mayol

i va estendre un rebut a favor d'Arssenda on consta que a casa d'ell va donar a Arssenda, el 10 de juliol de 1357, 5 sous per a sabates i una camisa. També li dóna 6 diners i assenyalà que, per fer-li un cot, va necessitar comprar a Ramon de Pou dues canes i un pam de drap per 24 sous. Juntament amb aquest rebut n'hi ha un altre que correspon també a béns que Arssenda va rebre com a legítima paterna i materna.

En les anotacions surten altres familiars rebent préstecs del notari o participant en els seus negocis, tal com

assenyalarem més endavant.

El matrimoni

En l'apartat que hem dedicat a la relació familiar de Bartomeu no podíem deixar de banda el seu matrimoni. El notari consignà a l'any corresponent, 1341, el moment del prometatge i el moviment econòmic produït per les noces.

Bartomeu va contraure matrimoni, tal com ja hem dit, amb Elisenda, filla d'en Pere Revella. Aquest, segons que podem deduir de les anotacions del Dietari, ja devia ser vidu i probablement la seva dona devia haver mort molt poc temps abans de les noces de la filla, ja que a la relació de comptes que Bartomeu fa de les despeses amb motiu del matrimoni, ens indica que de les 70 lliures que el sogre devia entregar-li en concepte d'aixovar d'Elisenda, 40 sous els havia deixat la mare a la filla i d'aquests 40 sous, 30 es destinaven a fer a Elisenda un cot de dol.

El foli corresponent del Dietari està encapçalat per l'any (1341) i la indicació: "Relació de ço que me ha pagat mon sogre en P. Reveyla de les LXX lliures que devia pagar per lo exovar de la seva filla". El sogre, però, no va entregar de cop a Bartomeu tota aquesta quantitat ni tota en metàl·lic, sinó que Pere Revella va pagar pel seu gendre deutes d'aquest, li avançà diners i pagà algunes coses per ell.

Així, el notari en la primera anotació indica que "abans que fossen novis" (és a dir, quan devien començar a festejar i abans del prometatge), el sogre ja li prestà 40 sous (2 lliures). Així mateix, el sogre pagà per ell les feines agrícoles que s'estaven fent en aquell moment: la verema —diu que li pagà 13 sous en "lo cub den G. Rosselló"— i la llauró. A continuació, i ja promesos, Bartomeu anà a Barcelona a comprar-se el vestit (per a les noces, podem deduir). "Mentre prenia lo vestit a Barchinona", escriu al Dietari, "me tramés en Bonanat Clerga los quals li dona en P. Reveyla C sous". És a dir, el sogre li envià 100 sous per a les despeses del vestit i probablement per a altres objectes destinats a la casa del futur matrimoni.

Ja amb el vestit comprat, l'anotació següent ens informa d'una despesa d'11 sous i 6 diners per pagar el pa de les noces.

El sogre també va pagar el lloguer d'un mul per llaurar tres cavallons de blat, tasca en la qual el llaurador, G. Roig, emprà un dia i cobrà 2 sous i un diner.

La resta de diners, Bartomeu els va destinar a comprar teixits a l'engròs per vendre després a la menuda. Sobre aquest negoci del notari en parlarem en l'apartat següent. L'import total de la quantitat del dot encara no havia estat satisfet del tot l'any 1350, gairebé 10 anys després del casament. Segons un assentament del Dietari corresponent al 28 d'octubre de 1350, Bernat Revella, germà d'Elisenda, reconeix que encara resten per pagar al notari 15 lliures de les 70 l que els seu pares varen reconèixer que devien a Bartomeu en concepte d'aixovar.

Tal com era habitual a l'època, Bartomeu de Miramat no vivia exclusivament d'una única font d'ingressos. En Bartomeu tenim l'exemple de l'home ben situat característic dels segles XIII i XIV.

El matrimoni no va tenir fills. La seva posició els permeté, tal com hem vist, tenir casa amb servei. Com a criades, el notari va contractar no solament la seva cosina Margalida, a qui ja ens hem referit, sinó també una noia del lloc, Sibil.la, filla de G. Mayol, que, com podem comprovar pel Dietari, explotava terres per a

aquest. Bartomeu hi anotà: "A VIII dies del mes d'abril (1343) comença de star ab mi Sibil.la filla de G. Mayol a loguer de IV quarteres de ordi i I cot de fustany i II parells de çabates l'any".

Els negocis del notari

Tal com era habitual a l'època, Bartomeu de Miramat no vivia exclusivament d'una única font d'ingressos. En Bartomeu tenim l'exemple de l'home ben situat característic dels segles XIII i XIV, moment d'expansió territorial de la Corona d'Aragó que comportà canvis i creixement socioeconòmic amb l'ascens social d'uns estaments socials que formaren una "burgesia", els membres de la qual diversificaren les seves activitats exercint no solament els seus oficis o professions, sinó també invertint els seus béns en negocis, rendes i compra de propietats. Podem dir que, en general, les noves classes socials del moment varen ser innovadores en el sentit de crear noves formes de govern (recordem la creació del Consell de Cent a Barcelona, per exemple, com a nova forma de regir el municipi) i noves formes de comerç, però per altra banda, en general, varen ser conservadores a l'hora d'invertir i invertiren gran part de la fortuna que varen adquirir en l'obertura dels nous mercats de la Mediterrània i en els negocis a la ciutat, en allò que coneixien bé i que per a ells era segur, és a dir, la inversió en terres i rendes que depenien de l'explotació de béns immobiliaris (censos, censals, violaris i lloguers sobre cases a la ciutat i la ruralia, i sobre terres i collites), de manera que continuaren el sistema feudal que havia predominat fins aleshores. En molts casos, les famílies que s'havien transferit a la ciutat invertiren en els seus pobles i llocs d'origen.

La notaria li proporcionà no solament una font d'ingressos per invertir, sinó, a més, una posició social destacada, sobretot en una zona rural com era el Baix Llobregat i Molins de Rei.

En aquest sentit, com deiem, Bartomeu de Miramat es comportà com l'home del seu temps que era, és a dir, exerceix una professió, la notaria, però diversificà les seves activitats i inversions econòmiques. La notaria li proporcionà no solament una font d'ingressos per invertir, sinó, a més, una posició social destacada, sobretot en una zona rural com era el Baix Llobregat i Molins de Rei. No cal dir que fins no fa gaires anys, a les zones rurals, els membres destacats de les comunitats sovint eren el metge, el mossèn, el notari o l'alcalde i a ells s'hi dirigia qualsevol membre de la població necessitat de consell o ajut. A través del Dietari podem deduir que Bartomeu jugà aquest paper en el si de la població del Baix Llobregat i a ell s'hi adreçaren fins i tot els poderosos quan necessitaren ajut en casos delicats de confiança. Així, en una partida del Dietari de l'any 1348 consignà un préstec que va fer a Guillem Ballaró, batlle de Molins de Rei, que estava endeutat amb el jueu Juceff d'Abrera en relació amb un plet que el batlle havia sostingut amb el bisbe de Barcelona.

En els seus negocis, com era habitual, hi participaren membres de la seva família, especialment el seu germà Jaume.

En llegir el Dietari podem arribar a la conclusió que les activitats econòmiques del notari es podien dividir en :
Compra-venda de robes a l'engròs i a la menuda.
Préstec de diners, en molts casos amb dipòsit de penyora.
Inversió en compra de terres, censals i violaris, fet que comportà una gran activitat com a terratinent.
I la notaria.

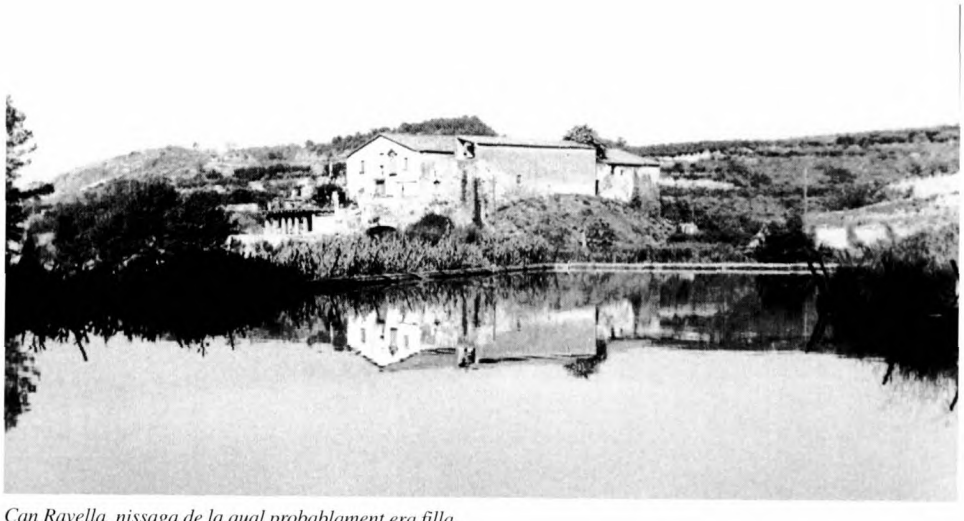
A continuació exemplificarem cada una d'aquestes activitats amb les anotacions del Dietari.

La compra-venda de robes. Creiem, per les anotacions, que el notari començà a dedicar-se a aquesta activitat cap a l'any 1340. Hem d'advertir que de vegades els assentaments del Dietari apareixen intercalats en anys que no corresponen i això dificulta assenyalar, com en aquest cas, el començament d'una activitat. L'any 1339 ja ens consten despeses per compra de llana i draps, sense cap més detall. En els assentaments següents, aquesta compra de teles ja apareix com una activitat estructurada, és a dir, que ens indica que va anar a Valls a comprar una peça de sarzil que mesurava 65 alnes i que costà 87 sous i 2 diners; i un quartà i mig quartó d'altres teles a raó de 16 diners l'alna. El viatge va tenir unes despeses de 2 sous i a més, va haver de pagar en concepte de ports 2 sous i 4 diners i, com a corretatge, 5 diners.[6]

De retorn a casa, el notari va vendre les teles al detall. A l'anotació corresponent ens diu que Bernat Vidal li deu, per 1 cana i 5 pams de drap blau, 13 sous, a raó de 9 sous la cana. I a més, li deu 3 canes i 2 pams de sarzil. G. de Mont li deu 1 cana i mitja de drap blau a 20 sous la cana.

L'any 1341, en l'anotació sobre la relació de les 70 lliures que rebé del seu sogre en concepte d'aixovar d'Elisenda al qual ens hem referit anteriorment, consta que part d'aquesta suma la destinà a la compra-venda de teixits. Així ens diu que anà a Valls, juntament amb el seu germà Jaume (aquí veiem la intervenció d'un familiar en el negoci), a comprar 4 peces de "sargil de reboll" (es tractava d'una varietat del sarzil; en aquest cas era una roba feta amb la llana curta dels xais). Les peces li costaren 17 lliures, 16 sous i 8 diners. A més, comprà 1 peça d'anyí que costà 96 sous i 3 diners.[7] Hi anotà també que Jaume pagà la seva part d'aquest sarzil —13 lliures, 2 sous i 9 diners— i que a més, Bartomeu li prestà, per necessitats de despeses ("a os de mesclo", ens diu), 11 diners. Els ports i el corretatge costaren 11 sous. També assenyala a quin preu han de vendre la roba: a 2 sous i 2 diners, la cana; la peça de reboll, a 2 sous i 1 diner i l'anyí, a 2 sous i 6 diners.

En els assentaments següents, el notari hi detallà la venda de les peces de roba indicant el nom del comprador, la quantitat de roba que comprà, si li ha pagat o li deu l'import i, de vegades, la destinació del teixit (la peça de vestir). També hi anotà la

Can Ravella, nissaga de la qual probablament era filla l'esposa d'en Bernat Miramat

part que havia de rebre el seu germà Jaume, copartícip del negoci. A tall d'exemple podem citar alguns dels casos que apareixen en els dits assentaments: Bartomeu indica que el seu sogre, Perer Ravella, li ha donat, per 2 canes i 5 pams de drap blau, 34 sous i un diner de malla i que amb la roba ha fet cosir un cot per a la seva filla, Alamanda. Per una altra anotació podem comprovar que encara que podia vendre les teles a l'engròs, mitjançant el corredor, també les venia directament al detall. Així ens diu: "Item en vene jo I peça a menut en casa mia 2 canes que valen 104 sous". D'aquesta quantitat, ell en rebé 81 sous i 3 diners, i els restants 22 sous i 9 diners els rebé Jaume, el qual, per manament de Bartomeu, entregà el sarzil. Jaume, per la seva part, va vendre una altra peça i en aquest cas, Bartomeu no rebé res. Hi havia que pagaven a terminis, tal com consta en un assentament d'octubre de 1342 segons el qual, l'una meitat de 'import del sarzil venut (105 sous i 9 diners) es pagaria per Nadal i l'altra meitat per Carnestoltes. Els compradors eren la gent de la localitat, des de la mateixa família, tal com hem vist, fins al seu batlle, Guillem Ballaró, el qual, segons el corresponent assentament, devia a Bartomeu 30 sous, l'import de "II canes de drap escur que li compre per I gramalla ques feu per I parent que era mort, lo qual drap pris e compre ab en Santandreu e ab P de Muntmany a V dies de maig". En aquest exemple comprovem, doncs, com s'assenyala la quantitat de roba, l'import, el comprador i la destinació de la roba, en aquest cas, la confecció d'una túnica de dol.

En cas de no recórrer als prestadors jueus, el préstec monetari s'encobria de vegades mitjançant violaris que, sota la forma jurídica de compra d'una renda, encobrien el préstec d'una quantitat (el preu del violari) i un interès (la renda del violari). Bartomeu de Miramat, a més de comprar nombrosos violaris, tal com consta en el Dietari, es dedicà contínuament a prestar diners, sense interès, naturalment, però, això sí, en molts casos reservant-se un objecte com a penyora.

Préstec de diners: Cal recordar que a la edat mitjana, el préstec de diners amb interès era considerat per l'Església com a usura i, per tant, estava absolutament prohibit que els cristians ho fessin. La pràctica del préstec monetari amb interès quedava reservada exclusivament als jueus, als quals acudien els cristians en el moment que necessitaven diners per cobrir deutes i despeses. En cas de no recórrer als prestadors jueus, el préstec monetari s'encobria de vegades mitjançant violaris que, sota la forma jurídica de compra d'una renda, encobrien el préstec d'una quantitat (el preu del violari) i un interès (la renda del violari). Bartomeu de Miramat, a més de comprar nombrosos violaris, tal com consta en el Dietari, es dedicà contínuament a prestar diners, sense interès, naturalment, però, això sí, en molts casos reservant-se un objecte com a penyora.

Els primers beneficiaris dels seus préstecs era la pròpia família. Hi consten bastants assentaments amb deutes dels seus parents, entre ells el seu germà Jaume i els seus cosins Pere i Borràs de Miramat. Moltes altres vegades també prestà diners als seus cunyats, germans de la seva dona. En aquests casos indica l'objecte deixat en penyora i, de vegades, la destinació dels diners. Per exemple, l'any 1345 consta un préstec a Pere Revella que deixà en penyora una vànova. Aquest mateix any, prestà al seu cunyat, Bernat Revella, 17 sous i 5 diners per comprar 1 quartera i mitja de forment com a llavor per sembrar. Aquest Bernat rebé diners del notari a través de la seva germana Elisenda en diferents ocasions, com a l'any 1350 quan li demanà un préstec de 93 sous i deixà

en dipòsit com a penyora una capa morada i un cot verd, i varen "escriure" el deute al Llibre de la Cort de Molins de Rei el 28 d'octubre de 1350.

Els préstecs, doncs, es feien a tot tipus de persones, moltes vegades per cobrir una despesa urgent i necessària com ara una feina al camp que s'havia de fer al moment. Creiem que té un interès particular per tal de conèixer la vida quotidiana la descripció dels objectes que es deixaven com a penyora i que eren des de peces de vestir (hem de tenir en compte que la roba en aquell temps era un bé escàs i valuós, en el sentit que normalment la gent només podia tenir la roba estrictament necessària i que en la majoria de casos s'aprofitava tot el que calia), com la capa i el cot citat anteriorment o altres casos, com un préstec a madona na Vallesa que deixà una capa negra, fins a objectes. De tots ells es detallen els més preuats, que corresponien, com és natural, a préstecs de quantitats monetàries importants. Així, l'any 1348 hi consta un préstec de 1.200 sous a G. Llobet, teixidor, que entregà com a penyora 1 anap (vas) i dues tasses d'argent. L'any 1355, el notari hi anotà que Guillem de Colldefrares, de Sant Feliu, li devia 200 sous i que s'havia atorgat carta del deute el 25 de juliol a l'escrivania de Santa Creu d'Olorda. Com a penyora, el notari rebé una tassa d'argent i un mantell de "presset" vermell "ab vosses e ab cadenet de argent". Guillem Colldefrares pagà el deute i recobrà la penyora.

També prestà diners al notari de Cervelló i al batlle de Molins de Rei. En molts casos, el notari pagà pel deutor el deute i així ens diu que per manament de Guillem Ballaró, pagà al draper Berenguer Ferrer 200 sous que el dit Ballaró li devia per draps.

Inversió en terres i compra de censos i violaris. Aquesta activitat és la que omple més assentaments del Dietari i en molts casos completa i ens dóna informació sobre les adquisicions del notari que figuren en les escriptures que es conserven tant al fons de la Pia Almoina de l'arxiu de la Catedral de Barcelona, al qual ens hem referit, com als instruments que formen part dels protocols del notari conservats a l'arxiu de Protocols de Barcelona.

No ens podem estendre en el detall de les compres de béns i rendes i les seves incidències. Ara bé, per conèixer la història i la vida quotidiana de Molins de Rei podem destacar

En aquest sentit, el Dietari ens proporciona una valuosa informació sobre les diferents feines que es feien al camp segons les estacions, les bèsties o els homes que es necessitaven i el preu dels jornals.

alguns trets d'aquests assentaments. En primer lloc, ens donen informació sobre com eren els llocs i les toponímies menors. A tall d'exemple podem citar l'assentament d'un cens per una vinya al terme d'Olorda, al lloc dit "Coma de Re-gossa", situat en el camí que va de Molins de Rei a Sant Bartomeu d'Olorda.

Les anotacions són una bona font per estudiar els censos —si es pagaven en moneda o espècie, les seves oscil·lacions, etc.— i conèixer els tinents, molts d'ells de Molins de Rei, i els senyors de la zona dels quals depenien, com en el cas de la població de Molins de Rei, que en gran part depenia dels senyors del Castell d'Olorda, molts dels quals explotaven terres conreades, oliveres i sobretot vinyes en la zona entre Molins de Rei i el Castell d'Olorda.

Els assentaments de compra-venda de censos i violaris tenen l'estructura característica. Per exemple, ens indica que en Bartomeu Colom i la seva muller, Romia, filla d'en Magraner, tots ells de la vila de Molins de Rei, li presten cada any un cens de 10

sous que es paga el dia de la festa de la Sta. Creu (el 3 de maig) per una peça de terra plantada de vinya que tenen a Pallejà, al lloc anomenat "As Vayol". La tenen per l'honrat Umbert de Clariana, castlà del castell vell de Cervelló. A més, ens diu que la carta d'aquest censal i l'àpoca, juntament amb la possessió, les autoritzà Pere Guerau, notari de Cervelló el 31 de març de 1343. També ens indica que la carta de donació que A. Magraner va fer a la seva filla Romia va ser autoritzada "per mi, dit Barthomeu, en la scrivania de Molins de Reig". Ens hem estés en l'exemple però creiem que així es pot apreciar la informació que aquests assentaments ens poden donar, com ja hem dit, sobre diferernts temes: des de les composicions familiars dels habitants

Bartomeu de Miramat arrendà la notaria de Molins de Rei el 9 de febrer de 1339 a Berenguer de Seneruç, fill de Guillem de Seneruç, de la vila de Ripoll, per un termini de set anys.

de Molins de Rei i les altres poblacions del Baix Llobregat, ja que s'hi indiquen els noms d'aquells qui presten el cens i la seva filiació (la qual cosa, com que el Dietari s'estén en un ampli espai de temps, ens permetria reconstruir les composicions familiars), fins als llocs i els conreus —a través dels quals es podria arribar a dibuixar "un mapa" de la zona amb les parts habitades, els boscos i els diferents conreus— i el coneixement dels senyors de la zona i les persones rellevants, com ara els notaris.

A més a més dels assentaments en els quals va anar anotant tant la compra de terres, els censos i els violaris, com puntualment any per any el cobrament de les rendes corresponents, el notari, com a terratinent, es preocupava dia rere dia de les feines del camp. En aquest sentit, el Dietari ens proporciona una valuosa informació sobre les diferents feines que es feien al camp segons les estacions, les bèsties o els homes que es necessitaven i el preu dels jornals. Els exemples són nombrosos. L'any 1339 hi consten diferents partides de les despeses de feines al camp, entre elles, un deute a favor de P. Perera per 3 somades de fems; 6 sous per sembrar l'ordi i tancar l'hort; 16 diners per un jornal de podar; 1 jornal per sembrar el cànem; 14 diners i 2 jornals per sembrar la "ferraga" i per "l'oli d'enguany"; 2 sous i 8 diners. I per dos dies de feines a la muntanya i al bosc, 2 sous i 6 diners. L'any 1347 hi consten despeses de 2 sous i 10 diners corresponents al jornal de 2 muls que "tiraren fems"; 3 sous i 6 diners per mig jornal de sementar i 7 sous d'un jornal de sembrar a Pallejà.

També comprà pel preu de 36 sous, possiblement per a les feines del camp o per al transport, un ase, del qual ens diu que és "de pel bru blanquinaç que fo den Jacme des Pou germa meu".

Així mateix, cada any el notari hi fa constar el cobrament dels lloguers tant de les cases com d'uns obradors i cellers que havien estat propietat del seu sogre. A través d'aquests assentaments podem comprovar que els lloguers es pagaven el dia de Sant Andreu, 30 de novembre, data en què, en altres casos, com ara l'elecció dels consellers de l'any del Consell de Cent, començava l'any. Semblaria, doncs, que segons a quins efectes, l'inici de l'any es comptaria a partir d'aquesta data. Del detall del cobrament dels lloguers obtenim informació sobre quant costava llogar una casa o un obrador, les variacions dels preus de lloguer a través dels anys i els diferents arrendadors que els llogaren. Entre les anotacions corresponents a l'any 1339, tot i que creiem que potser corresponen a anys posteriors, el notari indica que llogà l'obrador gran d'en Revella, el dia 30 de novembre, a 14 sous l'any i a continuació, allò que rebé el segon i el tercer any. També ens assenyala

que el mateix dia de Sant Andreu llogà l'obrador menor d'en Revella a N'Olzina a raó de 12 sous l'any i va intercalant el cobrament dels successius lloguers.

La notaria. Bartomeu de Miramat arrendà la notaria de Molins de Rei el 9 de febrer de 1339 a Berenguer de Seneruç, fill de Guillem de Seneruç, de la vila de Ripoll, per un termini de set anys. El comte de Pallars, Arnau Rotger, havia cedit la notaria a Berenguer. En les condicions de l'arrendament s'assenyalà que Bartomeu regiria l'escrivania de Molins de Rei i la seva rodalia, i hauria de fer els instruments, testaments, actes i qualsevol tipus d'escriptures publiques. El més curiós és que per la feina de la notaria es cobrava en espècie: el notari cada dia rebia 2 quarteres d'ordi sobre allò que es molia als molins de Molins de Rei. No ens estendrem sobre l'arrendament de la notaria, el qual produí un seguit de documents que per ells mateixos ja mereixen una anàlisi.[8]

Cal destacar que en el Dietari, la feina quotidiana de la notaria no ocupa un lloc especialment destacat. De vegades, tot llegint el Dietari, hom pensa que la notaria no era la principal activitat del notari. Creiem que aquesta feina es valora millor a través de l'anàlisi dels seus protocols i instruments. El Dietari, però i naturalment, ens va donant la informació de la intervenció del notari en certs afers. Tal com ja hem dit, en els assentaments on fa constar la compra d'un censal, un violari, un bé immobiliari o la prestació d'una renda, ens indica, en la majoria de casos, el nom del notari o el de la persona que autoritzà el document (en cas de no ser el notari, podia ser, per exemple, el rector de la parròquia corresponent). En molts casos, Bartomeu hi apareix com a notari autoritzant.

El Dietari ens permet estudiar la tipologia notarial dels instruments autoritzats tant per Bartomeu com per altres notaris, tant de la zona, d'entre els quals cal destacar Pere Guerau, notari de Sant Vicenç de Cervelló, la notaria més important del lloc, com per notaris de Barcelona. El Dietari en permet, doncs, conèixer l'activitat dels notaris, les seves relacions i la seva posició en la societat.

Podem comprovar que, com Bartomeu, altres notaris, com l'esmentat Pere Gaver, aprofitaren la seva posició per crear-se un patrimoni tot comprant terres i obtenint rendes de censos i violaris. Creiem que la relació entre un notari i l'altre fou estreta. Hem de pensar que, probablement, Bartomeu s'inicià en aquest ofici a la notaria de Cervelló i que un cop mort Pere Guerau, es féu càrrec del seu protocol. A Pere Gaver li prestà diners i li comprà terres.

En el Dietari, doncs, queda constància de la intervenció de Bartomeu com a notari: ens indica que ha autoritzat diferents tipus d'escriptures i els seus preus. En tots els casos indica la data senyalada dins el protocol.

Conclusions

En la nostra exposició hem destacat a grans trets i com a pinzellades els temes del Dietari que creiem més interessants per conèixer millor la vida a Molins de Rei i al Baix Llobregat de l'època. La nostra intenció ha estat només mostrar-los tot destacant exemples, però creiem que l'anàlisi de cadascun d'ells i d'altres que podrien destacar-se ens podrien aportar noves visions de la història medieval a la zona.

Sobre Bartomeu de Miramat, notari que fou de Molins de Rei, encara ens queden moltes coses per descobrir. Creiem que és molt interessant l'anàlisi de l'arrendament de la notaria de Molins de Rei i la relació del notari amb els notaris i els senyors de la zona.

El Dietari ens pot enriquir en el coneixement de com era Molins de Rei i el seu entorn en aquella època, sobre quines eren les famílies que hi vivien i quines eren les seves ocupacions, com transcorria un any de la vida quotidiana, amb les seves festes (se'ns diu que tal dia començava la Quaresma), les feines del camp, etc. Deixem, doncs, un camí obert a posteriors estudis sobre el Dietari tot esperant que contribueixin a conèixer millor com era i com es vivia a Molins de Rei en aquella època.

NOTES

1. BAUCELLS I REIG, Josep: El Baix Llobregat i la Pia Almoina de la Seu de Barcelona: Inventari dels pergamins. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1984.

2. FORNS DE RIVERA, M. Cristina: "El libro de albaceazgo de Bartomeu de Miramat, notario de Molins de Rei (1391)", dins Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català. Barcelona: Fundació Noguera,1994,pàg.559 i seg.

3. BAUCELLS I REIG: op.cit. pàg. 47-49.

4. GUAL CAMARENA, Miguel:Vocabulario del comercio medieval. Barcelona: Ediciones El Albir S.A., 1976, pàg.324-25.

5. BERNIS, Carmen: Trajes y modas en la España de los Reyes Católicos. I Las mujeres. Madrid, Instituto Diego Velázques del CSIC, 1978. L'autora ens fa una descripció acurada de les peces de vestir i les seves variacions a través del temps, i ho il·lustra amb obres d'art de l'època.

6. L'alna era una mida de longitud que servia per mesurar roba i devia equivaler a un metre. El quartà també és una mida tant de longitud com de capacitat. El sarzil o sargil era una tela de llana ordinaria que a l'època s'utilitzaba per fer capes, flassades i peces d'abric. En espanyol es diu sayal . Gual Camarena, a op. cit. pàg. 418-19, entrades "Sarzil" i "Saya" i "Sayal", ens en descriu els diferents tipus i els preus. En la compra de panys hi intervenia el corredor i per això Bartomeu fa constar en les despeses les "corredures" o corretatge.

7. Gual Camarena, a op. cit., pàg.209, entrades "Anyels" i "Anyines", ens indica que eren les pells dels xais joves o probablemet que era possible que es tractés de llana sense tonsurar, és a dir, que se'n comercialitzés la pell sense haver tret la llana.

8.A.C.B. Document 4-63-28.